

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Постанова Пленуму Верховного Суду від 2 липня 2004 р. № 13 «Про практику застосування судами законодавства, яким передбачені права потерпілих від злочинів» (Вісник Верховного Суду України – 2004 – № 8)
2. Постанови Пленуму Верховного Суду України у цивільних справах (1972–2003) : Офіційне видання / За заг. ред. В.Т. Маляренка. – К., 2004. – С. 50–57.
3. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, N 11, ст.51) //Із змінами, внесеними згідно із Законами N 901-VIII від 23.12.2015, (ВВР), 2016, N 4, ст.44
4. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження (Текст взято з сайту Вищого спеціалізованого суду <http://www.sc.gov.ua/07.02.2014>)

Усамий Г. О., доцент кафедри кримінального права та криминології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент

НЕОБХІДНІСТЬ ОБМЕЖЕННЯ ДІЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ІНСТИТУТУ ПРИМИРЕННЯ ВИННОГО З ПОТЕРПІЛИМ У ЗЛОЧИНАХ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

Згідно з останніми статистичними даними Верховного Суду України [1, с. 67] у 2014 році кількість засуджених за ст. 119 КК України «Вбивство через необережність» становила 188 осіб, у 2015 році вона зменшилась до 138 осіб. Тобто, лише за рік динаміка засудження осіб за окремо взятий злочин проти життя знизилась на 26,8 %. Проте, помітне покращення статистичних даних у даному конкретному випадку ще зовсім не означає реального поліпшення сучасної криміногенної ситуації. Адже, по-перше -мова йдеться лише про виявлені факти, без врахування значного масиву латентних злочинів, а по-друге - значна кількість осіб, що вчинили нехай і

необережний, але все ж злочин, який посягає на найбільш цінне благо – життя людини, продовжують уникати реального покарання за вироком суду шляхом використання можливостей звільнення від кримінальної відповідальності (у т.ч. на підставі ст. 46 КК України).

Суди, як правило, у типовий спосіб намагаються аргументувати необхідність застосування ст. 46 КК України до осіб, що вчинили вбивство через необережність. Саме тому, їх доводи практично не відрізняються і зводяться до того, що підсудні раніше не притягалися до кримінальної відповідальності, щиро розкаювалися у скоєному злочині, примирилися з потерпілими, повністю відшкодували завдану ними шкоду (моральний та матеріальний збиток у повному обсязі), що підтверджується заявами потерпілих

На нашу думку, вищезазначена практика носить не лише дискусійний, а навіть суспільно-шкідливий характер, адже як справедливо зазначають окремі дослідники «визнання можливості оцінки життя людини за допомогою грошового еквіваленту як свідчення відшкодування шкоди і підстави звільнення від кримінальної відповідальності суперечить моральним засадам кримінального права, оскільки принижує життя людини як одну з найвищих цінностей в суспільстві[2, с. 207]».

Окрім того, на сьогоднішній день припинення кримінального переслідування щодо осіб, які вчинили злочин, внаслідок якого настала смерть потерпілого чи тяжка шкода його здоров'ю з підстав, передбачених ст. 46 КК є неприпустимим також з інших причин.

Зокрема, абсурдність ситуації полягає у тому, що хоча традиційно потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, правозастосувачі вочевидь керуються ч. 6 ст. 55 КПК України згідно з якою - якщо внаслідок кримінального правопорушення настала смерть особи, права потерпілого поширюються на близьких родичів чи членів сім'ї такої особи. Тобто, потерпілим визнається одна особа з числа близьких родичів чи членів сім'ї, яка подала заяву про залучення її до провадження як потерпілого, а за відповідним клопотанням - потерпілими може бути визнано кілька осіб.

Таким чином, український законодавець дозволяє правозастосовним органам необґрунтовано широко тлумачити положення ст. 46 КК, поширюючи їх також і на злочини, наслідком яких стала смерть потерпілого. Хоча, за логікою та змістом ст. 46 КК України вбачається, що законодавець вочевидь мав на увазі дещо інше - потерпілого не як учасника кримінального процесу, а саме як особу, щодо якої було безпосередньо скоєно умисний злочин невеликої або необережний середньої тяжкості. А значить, тільки ця особа уповноважена давати згоду на звільнення винного від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням, приймати рішення про спосіб і розмір шкоди, заподіяної злочином, яка підлягає загладженню тощо.

Додатковим аргументом на користь заборони закриття кримінального провадження через примиренням винного з потерпілим (на підставі ст. 46 КК України) по злочинам, внаслідок яких настала смерть іншої особи чи тяжка шкода її здоров'ю, є також те, що вітчизняний кримінальний закон не передбачає можливості звільнення від кримінальної відповідальності у випадках, що передбачені ч. 2 ст. 286 КК України. У даному випадку, ця категорія злочинів згадується не випадково, адже вивчення емпіричного матеріалу (вітчизняної та зарубіжної судово-слідчої практики) підтверджує, що найбільша кількість застосування кримінально-правового інституту примирення винного з потерпілим припадає саме на необережні транспортні злочини, що передбачені ст. 286 КК України.

У зв'язку з цим виникає обґрунтоване питання, чому за законом одна особа, яка порушила правила безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту і внаслідок цього заподіяла потерпілому тяжке тілесне ушкодження з необережності, повинна бути покарана позбавленням волі на строк до восьми років, а інший винний, який вчиняє вбивство з необережності має можливість бути звільненим від кримінальної відповідальності? Тобто виходить, що всупереч таким важливим принципам кримінально-правової політики як диференціація кримінальної відповідальності та її невідворотність, законодавець за необережний злочин проти здоров'я особи передбачає доволі сувору кримінальну відповідальність, а за посягання на найбільш цінний (точніше безцінний,

найдорожчий) об'єкт кримінально-правової охорони – життя, взагалі звільняє винного від кримінальної відповідальності.

Щоправда, вітчизняну практику правового врегулювання підстав та порядку звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим не можна назвати найгіршою, принаймні серед країн пострадянського простору.

Адже, казахські криміналісти стверджують, що «при цьому не має значення, вперше особа вчинила такий злочин, або в її діях є неодноразовість, сукупність або рецидив злочинів, відбуте нею покарання за попереднім вироком або новий злочин скоєно в період відбування покарання, або протягом випробувального терміну або відстрочки виконання вироку або залишилася невідбута частина покарання при умовно-достроковому звільненні»[3, с. 159].

В свою чергу, російський законодавець у цих питаннях пішов ще далі, розширивши межі такого примирення навіть у випадку вчинення особою умисного вбивства. Тобто, у ряді випадків мати, що позбавила життя свою новонароджену дитину, звільняється від кримінальної відповідальності в зв'язку з примиренням з потерпілим (на підставі ст. 76 КК РФ) [1, с. 206]. І хоча мова йдеться про привілейований склад злочину, а саме про умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини під час пологів або відразу після пологів, видається, що така позиція суперечить основним ідеям загальнолюдської моралі та фундаментальним християнським цінностям.

Адже злочинами, наслідком яких є смерть людини, наноситься шкода, що не піддається адекватному відшкодуванню, до того ж вона спричиняється охоронюваним кримінальним законом інтересам як людини і громадянина, так суспільства і держави в цілому: в першому випадку родичі загиблого втрачають найближчу і найдорожчу людину, в другому – суспільство і держава втрачають громадянина[4, с. 50–51]. При цьому, сам факт можливості звільнення вбивці, а тим більше реальне звільнення такої особи від кримінальної відповідальності, не лише не сприяє попередженню злочинів з боку інших осіб, а й спричиняє негативні наслідки, оскільки породжує в нестійких особах сподівання на те, що кримінальної відповідальності цілком можна уникнути, навіть умисно позбавляючи життя іншу людину[5, с. 21–24].

Враховуючи вищезазначене вважаємо, що наша держава, яка задекларувала проєвропейський вектор свого подальшого розвитку, та здійснює послідовний поступ у цьому напрямку не повинна повторювати чужих помилок, наслідуючи негативний досвід правотворення у кримінально-правовій сфері. В свою чергу, вітчизняний законодавець повинен у межах кримінального закону встановити чітку та недвозначну заборону звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим, щодо тих осіб, які вчинили злочин, внаслідок якого настала смерть потерпілого чи тяжка шкода його здоров'ю.

Причому, з позицій дотримання законодавчої техніки кримінального закону тут можливі різні варіанти регулювання цих питань: або шляхом доповнення частиною 3 статті 44 КК України, або за допомогою прямої вказівки на обмеження дії ст. 46 КК України в рамках її чинної редакції, або ж за рахунок підвищення кримінально-правових санкцій за вчинення відповідних злочинів (проти життя та здоров'я особи та інших) тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Збірка Верховного Суду України Стан здійснення судочинства в Україні у 2015 р. – С. 67. Напис з екрану: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/d17027fca3b933f6c2257f930027876a/\\$FILE/100.pdf](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/d17027fca3b933f6c2257f930027876a/$FILE/100.pdf).

2. Скрипченко Н.Ю., Корнева Я.А. К вопросу об уголовно-правовой охране жизни новорожденного ребенка // Актуальные проблемы экономики и права. 2015. № 3. С. 207.

3. Онаева Г.Т., Мавлянов А.С., Дулатбеков Н.О. Освобождение от уголовной ответственности в связи с примирением по новому уголовному законодательству Республики Казахстан: теоретико-правовой анализ// Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. 2016. № 4. С. 159.

4. Петров А. Примирение с потерпевшим как основание освобождения от уголовной ответственности // Законность. 2010. № 11. – с. 50–51.

5. Проценко С. В.О необходимости внесения коррективов в нормы, регламентирующие освобождение от уголовной ответственности // Российский следователь. 2011. № 12. – с. 21–24.